

Univerzita Pardubice

Filosofická fakulta

OBĚTI TRESTNÝCH ČINŮ

Helena Mrňávková

Bakalářská práce

2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
CÍLOVÉHO ÚMĚRČENÍHO A ÚMĚRČENÍHO VÝKONU

Účel a účinnost:	Hvězda MĚNAVKOVA
Sociální program:	B0705 Sociologie
Sociální obor:	Sociologie
Sociální věda:	Společenská psychologie a sociální chování

Zadání práce a cíle práce

Předmět práce je etnografická výzkumná metoda, možnost práce s dětmi a dospělými s poruchami učebních dovedností a poruchami chování a poruchami pozornosti. Výzkumná otázka: v jaké míře je etnografická metoda vhodná pro výzkum sociálního chování a sociálních vztahů. Na základě otázky lze předpokládat hypotézy a vyhodnotit jejich platnost.

Pracovní příloha k práci

Hořejší pracovní příloha

Forma práce v rámci bakalářské práce: Účinný/electronicus

Seznam odborné literatury:

- Giddens, A.: Sociologie. Aspekt, 2000
Jandourek, J.: Sociologický slovník. Portál, 2007
Nawroty, O., Zupnick, J., a kole: Kriminologie. Aspekt Publishing, 2004
Čitřková, L., Vitušková, P., a kole: Pomoč oštreim (a světkům): trestné činmstří. Grada, 2007
Čitřková, L.: forenzní psychologie. Plzeň, 2004
Čitřková, L.: Policejní psychologie. Praha, 2004
Maušlová, M.: Účinný některých kriminálních deliktů v České republice v roce 2004.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Lucie Váňková
katedra sociálního práva

Dotazníkový bakalářský práce

30. srpna 2008

Ústní odborní bakalářský práce

31. srpna 2009

veš: 0000-0000-0000-0000
id:0000

L.3

Pracovní příloha k práci
Hořejší pracovní příloha

Prohlášení autora

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 26. 3. 2009

Helena Mrňávková

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá oběťmi trestných činů. Zaměřuje se na postavení vědy o obětech trestných činů, popisuje oběť trestného činu, její reakce na trestný čin, uvádí též typologie obětí trestných činů. Zabývá se příčinami a průběhem sekundární viktimizace a možnostmi pomoci obětem trestných činů. Zmiňuje také specifika více zranitelných obětí a obětí vybraných deliktů.

KLÍČOVÁ SLOVA

viktimologie, oběti trestného činu, viktimizace, pomoc obětem trestných činů

TITLE

Victims of Crimes

ANNOTATION

The bachelor thesis deals with victims of crimes. It focuses on the position of theory about victims of crimes, it describes the victim of crime, his reaction to crime, it also states typology of victims of crimes. It considers causes and process of secondary victimization and the possibilities of helps for victims of crimes. It mentions specifications of more vulnerable victims and victims of chosen delicts.

KEYWORDS

victimology, victims of crimes, victimization, help victims of crimes

OBSAH

1.	Úvod	8
2.	Definice základních pojmů	10
3.	Kriminální vědy	11
3.1.	Kriminologie	11
3.2.	Viktimologie	12
3.3.	Ostatní kriminální vědy a jejich souvislost s viktimologií	13
4.	Výzkumy obětí trestných činů, kriminální statistiky, latentní kriminalita	15
5.	Oběť trestného činu	17
5.1.	Pojem oběti trestného činu	17
5.2.	Újma způsobená obětí	17
6.	Reakce oběti na trestný čin	19
6.1.	Fáze vyrovnávání se obětí s trestným činem	19
7.	Typologie obětí, viktimnost	21
7.1.	Mnohočetné oběti	23
8.	Viktimizace a viktimogenní faktory	24
9.	Sekundární viktimizace	25
10.	Pomoc obětem trestných činů	28
10.1.	Právní pomoc	28
10.2.	Psychologická pomoc	28
10.3.	Laická pomoc	29
11.	Konkrétní pomoc obětem trestných činů v České republice	30
11.1.	Bílý kruh bezpečí	30
11.2.	Další organizace poskytující pomoc obětem trestné činnosti	31
11.3.	Probační a mediační služba	31
12.	Prevence kriminality z hlediska oběti	31
13.	Zvlášť zranitelné oběti trestných činů	32
13.1.	Dětské oběti trestných činů	32
13.2.	Senioři	34
14.	Oběti některých deliktů – specifika	34
14.1.	Dopravní nehody	34
14.2.	Domácí násilí	35
14.3.	Znásilnění	36
14.4.	Pronásledování (stalking)	36
14.5.	Hatecrimes	36
15.	Závěr	38
	Seznam literatury	39
	Seznam tabulek	40

1. Úvod

Bakalářská práce je zaměřena na společenské postavení obětí trestných činů. Cílem práce je zejména shrnutí faktorů vedoucích k viktimizaci, proces viktimizace a způsoby pomoci obětem trestných činů. Hlavní důraz je kladen na deskripci situace a zohlednění různých teoretických pohledů a praktických způsobů pomoci obětem trestných činů, ať už z hlediska prevence nebo nápravy. Při vypracování bakalářské práce byla zvolena metoda kompilace literatury a internetových zdrojů na dané téma, použity byly též výzkumy provedené v této oblasti.

Důvodem zaměření práce na oběti trestného činu je fakt, že pozornost je většinou kladena spíše na pachatele trestných činů, zatímco zkoumání oběti (a jí způsobené fyzické, materiální a psychické újmy) stojí stále v pozadí. O pachatelích trestné činnosti je často diskutováno, jsou zkoumány jejich životní podmínky, výchova, minulost, možnosti nápravy nebo naopak rizika další nebezpečnosti pro společnost, ale na oběť trestného činu, tedy na osobu, jejíž život již byl v důsledku chování pachatele zasažen a často nenávratně změněn, se zapomíná.

V úvodu práce je představena viktimologie jako věda, zejména v teoretickém zakotvení v oblasti kriminologie, s důrazem na právní aspekty těchto věd. Zmíněna je i historie viktimologie, její úkoly a postavení v systému věd. Jsou definovány základní pojmy vztahující se k problematice a nastíněny vztahy mezi nimi.

Druhá část práce se blíže věnuje primární viktimizaci a samotné oběti trestného činu. Je definováno, kdo je považován za oběť trestného činu (rozsah obětí), jaká újma je oběti způsobena. Dále je zmíněna klasifikace obětí trestných činů, s důrazem na recidivní oběti, kriminogenní faktory a situace.

Další část práce spočívá ve výkladu o sekundární viktimizaci. V této části je práce zaměřena na fázi po trestném činu z pohledu oběti. Obsahem je tedy reakce oběti na trestný čin, faktory přispívající k vyrovnání se s trestným činem (chování okolí, orgánů činných v trestním řízení, apod.). Řešení výše nastíněných problémů je otázkou pomoci obětem trestných činů. Tato pomoc spočívá jednak v právním řešení odškodnění obětí trestných činů, dále v činnosti organizací zabývajících se

psychologickou pomocí obětem trestných činů a v neposlední řadě již v prevenci kriminality.

Poslední část práce se věnuje určitým specifickým situacím, a to z hlediska zvláštností obětí trestných činů (děti, senioři) a zvláštností některých trestných činů.

2. Definice základních pojmů

Společenské postavení obětí trestných činů je jedním z problémů zkoumaných kriminologií. Kriminologie je nejčastěji definována jako věda o kriminalitě (zločinnosti), o jejích pachatelích a obětech a o její kontrole, poprvé bylo tohoto pojmu použito nejspíše francouzským antropologem Topinardem v roce 1879 [Novotný, Zapletal 2004: 15]. Do předmětu kriminologie tedy náleží také zkoumání obětí trestných činů – viktimologie (nauka o oběti trestného činu) je obvykle považována za součást kriminologie. Viktimologie se zabývá širokým spektrem otázek – jedná se zejména o práva obětí v trestním řízení i mimo něj, zjišťování výskytu obětí trestných činů ve společnosti, psychologie obětí [Čírtková, Vitoušová 2007: 11]. Viktimologie je definována jako součást kriminologické vědy „zabývající se obětí trestného činu, její rolí v genezi a průběhu trestného činu a při jeho odhalování a objasňování, způsoby pomoci oběti po trestném činu a způsoby jak zabránit viktimizaci potenciálních obětí“ [Novotný, Zapletal 2004: 141].

Pojem viktimnost označuje souhrn dispozic člověka stát se obětí trestného činu, proces přeměny potenciální oběti v oběť skutečnou se nazývá viktimizace [Novotný, Zapletal 2004: 23]. Jinak lze také pojem viktimizace definovat jako „proces zraňování a poškozování jedince“ [Čírtková, Vitoušová 2007: 12]. Viktimizace je běžně rozdělována na viktimizaci primární a viktimizaci sekundární. Primární viktimizace zahrnuje dění spojené bezprostředně s trestným činem (poškození, které je přímým, bezprostředním důsledkem trestného činu). Vždy, když se jedinec stane obětí trestného činu, dochází k primární viktimizaci. Sekundární viktimizace nastává až v době po spáchání trestného činu a s konáním pachatele již bezprostředně nesouvisí. Jedná se o druhotné zraňování oběti, způsobované například reakcí státních orgánů, sociálního prostředí nebo médií. Typickými zdroji sekundární viktimizace jsou tedy orgány činné v trestním řízení, médi a okolí oběti [Čírtková, Vitoušová 2007: 17].

Oběť (lat. *victima*) trestného činu je jako pojem chápána nejednotně. Obecně rozlišujeme oběť v užším pojetí a v širším pojetí. Oběť v užším smyslu znamená fyzickou osobu poškozenou trestným činem na životě, zdraví, majetku, cti nebo jiných právech. V širším smyslu pojem oběť označuje i osoby blízké, jichž se následek činu dotýká zprostředkovaně [Zoubková, Moulisová 2004: 27].

Újma způsobená oběti je klasifikována z několika hledisek. Podle předmětu může jít o újmu na životě, na zdraví, na majetku, na psychice, na cti nebo jiných nemateriálních statcích. Z hlediska času lze rozlišovat újmu nastávající okamžitě po trestném činu a projevující se až po delší době, různé je také trvání újmy a napravitelnost újmy. V souvislosti s primární a sekundární viktimizací rozlišujeme také primární a sekundární újmu. [Novotný, Zapletal 2004: 147]

3. Kriminální vědy

3.1. Kriminologie

Kriminologie je obecně definována jako věda o kriminalitě (zločinnosti), o jejích pachatelích a obětech a o její kontrole. Pojem „kriminologie“ je latinskořeckého původu a doslova znamená „věda o kriminalitě“ (crimen – zločin, logos – věda). Již před vznikem kriminologie se jejími oblastmi zabývala řada významných myslitelů (například známý Cesaro Beccaria a jeho dílo „O zločinech a trestech“ z roku 1764, John Howard navrhuje reformu evropských věznic v práci „Stav věznic v Anglii a Walesu“ z roku 1777, ve 30. letech 19. století byly též publikovány první analýzy kriminálních statistik ve Francii a v Belgii).

Ke konstituování kriminologie jako samostatného vědního oboru dochází ve druhé polovině 19. století v souvislosti se vznikem italské pozitivistické antropologické školy (Cesare Lombroso, Raffaele Garofalo, Enrico Ferri). I zde je patrné zaměření zejména na pachatele trestné činnosti a orientace na empirické poznávání kriminality (např. Lombrosovo dílo „Zločinný člověk z hlediska antropologického, právního a psychiatrického“ (1876), kde se snažil o typologii pachatelů).

Kriminologie je bezesporu vědou multidisciplinární, protože kriminalita jako sociálněpatologický fenomén má nejrůznější aspekty – sociologické, psychologické, psychiatrické, pedagogické i trestněprávní. Zároveň jde o vědu empirickou, neboť kriminalita, její pachatelé a oběti a její kontrola jsou skutečně existující fenomény. [Novotný, Zapletal 2004: 16 – 18]

Kriminologie ze sociologického hlediska označuje disciplínu „zabývající se zkoumáním zločinu, společenskou reakcí na něj a způsoby prevence před ním.

Kriminologie zkoumá vlivy, jaká má na zločin prostředí, dědičnost a psychologické faktory, jak probíhá pátrání a soudní procesy a jak účinné jsou různé formy trestu. Kriminologie bývá v jedné tradici považována za subdisciplínu sociologie, která využívá poznatků dalších disciplín (psychologie, ekonomie). Druhou tradicí je považovat kriminologii za vědu právní. Současným trendem je snaha přesunout důraz od potrestání k rehabilitaci, tedy využití možností psychologie, výchovy a zlepšování sociálních podmínek“ [Jandourek 2007: 133 – 134]. Z hlediska sociologie je tedy kriminologie považována za její součást, definice zdůrazňuje faktory působení zločinu na společnost a naopak.

Předmětem kriminologického zkoumání jsou: kriminalita, její pachatelé a oběti a její kontrola. Problematické je definování kriminality. Na základě toho lze rozlišovat legální (juristické) pojetí kriminality a sociologické pojetí kriminality. Legální pojetí kriminality označuje za kriminalitu souhrn jednání, která trestní právo posuzuje jako trestné činy. I zde jsou však nejednotné názory při výběru kriminalizovaných jednání – někteří autoři vycházejí z tzv. přirozeného zločinu (tedy jednání považovaná za trestné činy ve všech společnostech – „delicta mala per se“), naproti nim jsou pak jednání považovaná za trestné pouze v některých kulturách (za zavrženíhodná jsou považována, protože jsou zakázána – „delicta mere prohibita“). Sociologická (na trestním právu nezávislá) definice kriminality je širší a jedná se vlastně o materiální vymezení kriminality (vychází z teorie odchýlného, deviantního chování). [Novotný, Zapletal 2004: 15 – 22] Sociologický slovník definuje kriminalitu jako „způsob chování porušující normy trestního práva, instituce, kterým náleží právo sankce, jsou policie a soudy. Kriminalita je speciálním případem deviace. Protože se různé kultury liší svými hodnotami nebo normami, liší se i to, co je považováno za kriminální čin (např. prostituce, eutanazie, šíření materiálů kritických vůči vládě nebo ubytování cizince)...“ [Jandourek 2007: 133]. I zde je tedy na prvním místě uvedena právní definice (formální stránka kriminality – porušení norem platného práva).

3.2. Viktimologie

Viktimologie (z lat. victima – oběť) označuje nauku o obětech trestných činů. Obecně je považována za součást kriminologie vedle zkoumání zločinu, pachatele a prevence. Existuje i širší pojetí viktimologie, které pokládá viktimologii za

samostatnou vědu a kromě obětí trestných činů se zabývá např. oběťmi válek, rasového pronásledování, politického útlaku nebo dokonce přírodních pohrom a katastrof (toto pojetí zastává např. Benjamin Mendelsohn).

Jedná se o relativně novou vědní disciplínu, její počátky spadají do 50. let 20. století, mezi její zakladatele patří již zmíněný jeruzalémský právník Benjamin Mendelsohn, americký psychiatr Frederic Wertham a německý kriminolog Hans von Hentig. Vznik viktimologie byl ovlivněn zkušenostmi z druhé světové války a faktem, že v kriminologii se začalo prosazovat přesvědčení, že je zapotřebí věnovat pozornost i oběti. Viktimologie se od počátku zaměřovala na sociální angažovanost při zlepšování pozice obětí a usiluje o praktickou aplikaci svých poznatků ve prospěch obětí. [Novotný, Zapletal 2004: 140].

„Předmět viktimologie tvoří šest skupin jevů, kterými jsou:

- osoba oběti (biologické, psychické a sociální vlastnosti),
- vztahy mezi obětí a pachatelem,
- proces viktimizace (zejména role oběti v něm),
- role oběti v procesu odhalování, vyšetřování a soudního projednávání věci,
- pomoc oběti, způsoby jejího odškodnění a rehabilitace,
- ochrana občanů před viktimizací” [Novotný, Zapletal 2004: 140].

Poznatky viktimologie jsou též důležité z hlediska prevence kriminality. Zejména lze viktimologii uplatnit v situační prevenci, na základě zjištění viktimologie lze dojít k diferencovaným doporučením pro jednotlivé druhy trestných činů a pro různé situace. Z hlediska prevence lze rozlišit návody, jak se vyhnout kriminogenním situacím a jak se chovat při útoku pachatele.

3.3. Ostatní kriminální vědy a jejich souvislost s viktimologií

Předmět kriminologie byl definován jako kriminalita, její pachatelé a oběti a její kontrola. Tuto oblast zkoumá několik samostatných kriminálních věd, každá má však jiné úkoly, hlediska a metody. Souhrnně jsou označovány jako kriminální vědy a patří

mezi ně kriminologie, trestněprávní věda, kriminalistika a kriminální politika, přičemž kriminologie a kriminalistika jsou vědami empirickými (zkoumají skutečný stav ve společnosti), trestněprávní věda a kriminální politika vědami normativními (zabývají se tím, „co má být“).

V mnoha zemích vznikla kriminologie zejména na základě trestněprávní vědy, od které se postupně osamostatnila. Nutno podotknout, že trestněprávní nauka se spíše zabývá pachatelem trestného činu, souvislost s viktimologií lze spatřovat v definici oběti trestného činu (součást trestního práva hmotného) a v rámci trestního práva procesního v regulaci postupu orgánů činných v trestním řízení, procesní úprava postavení poškozeného je často kritizována právě kvůli upřednostňování práv pachatele a obviněného [Novotný, Zapletal 2004: 161 – 162]. V českém právu jsou konkrétní souvislosti institutů trestního práva a viktimologie tyto: otázka, zda svolení oběti s činem je či není okolností vylučující protiprávnost (ke správnému posouzení chování oběti viktimologie značnou měrou přispívá), chování pachatele k oběti jeho činu jako polehčující či přitěžující okolnost (dobrovolná náhrada škody, přičinění k odstranění škodlivých následků, nebo naopak zvláště závažné způsoby nakládání s obětí). Pokud jde o trestní právo procesní, předpisy jsou reformovány vlivem poznatků viktimologie. Je všeobecně uznáváno, že oběti trestného činu mají širokou možnost podání trestního oznámení a vyvolání trestního stíhání, při vyjmenovaných deliktech je k zahájení trestního stíhání zapotřebí souhlas poškozeného (zájem státu zde ustupuje před individuálním zájmem oběti, nicméně tato úprava je kritizována zejména kvůli některým specifickým druhům trestných činů – domácí násilí apod.), poškozený má v trestním řízení postavení procesní strany, z čehož vyplývají poměrně rozsáhlá práva umožňující ovlivňovat průběh trestního řízení. Právní úprava z tohoto pohledu je relativně dostačující, reálná situace už méně. Pozitivním trendem je větší zapojení oběti do alternativních způsobů vyřizování trestních věcí (formy odklonů – diversion). Projednání věci odklonem vyžaduje náhradu škody nebo alespoň dohodu o náhradě škody mezi pachatelem a obětí. Při rozhodování o odklonu soud též vždy vyslechne názor poškozeného. Tím je jednak zaručena větší ochrana práv poškozeného při náhradě škody, zároveň se tím snižuje riziko sekundární viktimizace oběti. Dalším způsobem alternativního řešení trestních věcí je využití speciálně školeného sociálního pracovníka, v českém právu je toto zakotveno v zákoně o

probační a mediační službě. [Novotný, Zapletal 2004: 163 – 165] Probační a mediační službou se blíže zabývá kapitola 11.3.

Vztah kriminologie a kriminalistiky lze spatřovat v předmětu zkoumání, odlišný je však cíl zkoumání. V rámci kriminalistiky se studiem oběti trestného činu zabývá kriminalistická viktimologie. Z hlediska kriminalistiky jsou důležité tyto viktimologické aspekty: podíl oběti na vzniku predeliktní situace (tzv. viktimologické zavinění), vztah mezi obětí a pachatelem (identita oběti je známa, na základě zkoumání oběti lze vytvářet vyšetřovací verze o pachateli, vztah mezi obětí a pachatelem se též promítá do ochoty oběti oznámit trestný čin a spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení), podíl oběti na vzniku kriminalistických stop (vytváření stop, nositel stop, uchování paměťových stop), podíl oběti na oznamování trestných činů a podíl na vyšetřování trestných činů.

4. Výzkumy obětí trestných činů, kriminální statistiky, latentní kriminalita

Oficiální kriminální statistiky v ČR neposkytují dostatečně relevantní viktimologická data a statistické údaje o obětech trestné činnosti, mnoho informací neobsahují ani statistiky soudů a státního zastupitelství. Určité údaje lze nalézt v policejních statistikách, kde jsou ve vstupním formuláři o trestném činu vyplňovány položky o „objektech napadení“ (bohužel ani tato data neumožňují vhodnou analýzu zjištěných skutečností, neboť formulář je vyplňován pouze v počátečním stadiu evidování trestného činu a další údaje v něm nejsou zachyceny, také není možné zjistit přesný počet obětí). Údaje lze také čerpat z evidencí organizací zabývajících se oběťmi trestných činů (Bílý kruh bezpečí, Nadace ROSA, krizová centra). Cílem provádění viktimologických výzkumů je snaha zvýšit kvalitu měření rozsahu kriminality ve společnosti (pro doplnění policejních statistik), získat podklady pro přípravu preventivních programů, zjistit důvody oznamování a neoznamování trestných činů občany a pomoci stanovit míru rizika jedince. [Novotný, Zapletal 2004: 149 – 157]

Prostřednictvím statistických údajů o kriminalitě jsou získávány pouze údaje o zjevné (registrované) kriminalitě, skrytá (latentní) kriminalita takto zachycena není. Míra latence kriminality je ovlivňována několika faktory: intenzita formální a

neformální kontroly, tolerance poškozených, úroveň právního vědomí občanů, obtížnost odhalování. Liší se u jednotlivých druhů trestných činů (platí, že čím závažnější je trestná činnost, tím nižší je míra latence). Protože nejčastějším způsobem dozvědění se policie o trestném činu je trestní oznámení občanem, je zde postoj obětí a svědků klíčový. Existence latentní kriminality komplikuje posuzování všech zjištění o stavu, struktuře a dynamice kriminality, je tedy nežádoucím jevem a jedním z úkolů kriminologie je proto získat informace i o latentní kriminalitě. Uplatňují se zejména tři základní druhy výzkumů: výzkum informátorů (dotazování týkající se trestné činnosti jiných osob, která je informátorům známá), „selfreporty“ (výpovědi o vlastní trestné činnosti) a viktimizační výzkumy (dotazování respondentů jako případných obětí trestných činů, kromě viktimizace se zaměřují i na strach ze zločinu, odhad rizika viktimizace, ochotu občanů oznamovat trestné činy, postoje ke kontrole kriminality apod.). [Novotný, Zapletal 2004: 44 – 48]

Tabulka č. 1: Evidované oběti kriminality v období 1996 až 2001 v České republice

Rok	Počty obětí celkem
1996	44 738
1997	42 055
1998	40 310
1999	40 422
2000	41 000
2001	40 312

Zdroj: Martinková, M., Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002 [https://www.ok.cz/iksp].

Z výzkumu provedeného v roce 2007 v rámci Institutu pro kriminologii a sociální prevenci vyplývá poměrně nízká míra nahlášení deliktu na policii poškozenými osobami. Zejména je to patrné u sexuálně motivovaných deliktů (nahlášeno 21,8% obětí), fyzického napaden/vyhrožování fyzickým násilím (26,5%), krádeží osobního majetku (38,7%). Vyšší podíl nahlášených trestných činů je v případě krádeží jízdních kol (64,3%), krádeží věcí z aut (63,2%) a loupežných přepadení (65,2%). Nejčastěji nahlašovanými delikty jsou krádeže motocyklů, mopedů a skútrů (89,1%), krádeží automobilů (87,8%), vloupání do chat/chalup (83,9%) a vloupání do obydlí (76,7%). Mezi důvody neohlášení trestných činů jak poškozenými, tak i dalšími osobami, které o spáchání trestného činu věděly, patří: „policie s tím stejně nic neudělá“ (více než 40% obětí), nedostatek důkazů (18,9% - 34,6% obětí),

„nešlo o nic závažného“ (cca 30% respondentů). V případě, že oběti pachatele znaly, uváděly jako další důvody neoznámení: vyřešili incident samy, nebyla to záležitost pro policii, strach z odvety pachatele. [<https://www.ok.cz/iksp>]

5. Oběť trestného činu

5.1. Pojem oběti trestného činu

V pojetí viktimologie je pojmem „oběť“ chápána oběť trestného činu (širší pojetí viktimologie, jak bylo uvedeno výše, je velmi výjimečné, nebude tedy uvažováno). Tento pojem má mnoho společného s institutem „poškozený“ ve smyslu §43 trestního řádu, nicméně totožný s ním není. Ve viktimologickém smyslu jsou za oběť pokládány pouze fyzické osoby, nikoli kolektivní subjekty. Pojem oběti lze chápat v různě širokém smyslu a je sporné, jakým okruhem obětí se má ještě viktimologie zabývat. Primární oběti jsou ty, které byly trestným činem přímo zasaženy (zraněny, okradeny, znásilněny), obětí sekundární jsou osoby, které mají k oběti silný citový vztah a její újmu prožívají jako újmu vlastní (tedy osoby blízké, členové rodiny oběti, jichž se následek dotýká zprostředkovaně – ztráta živitele, snížení životní úrovně, psychické trauma). V poslední řadě jsou to oběti terciární, tedy blízké sociální okolí oběti a skupiny obyvatelstva, které mají s obětí společné znaky. [Gillernová, Boukalová 2002: 136]

V zájmu homogenity objektu je vhodnější pokládat za oběť pouze osobu bezprostředně dotčenou trestným činem, čím širší okruh by byl zvolen, tím by bylo komplikovanější nalézt společné specifické rysy odlišující oběti trestných činů od celkové populace [Novotný, Zapletal 2004: 139].

5.2. Újma způsobená oběti

Jak bylo již uvedeno výše, újma způsobená oběti může být co do předmětu značně různorodá. V souvislosti s trestným činem, jímž byla újma způsobena, lze rozlišovat újmu na životě, na zdraví, na majetku, na psychice (úzkost, bázeň, nedůvěra k lidem, pocit bezmoci, sebelítost, sebeobviňování), na cti nebo jiných nemateriálních hodnotách (např. sociální postavení oběti v rodině, v zaměstnání, v okolí). Někdy je určení rozsahu újmy velmi nesnadné. Zatímco u majetkové újmy zpravidla potíže nevyvstávají, jiné škody se zjišťují komplikovaně, emocionální újma nemusí

korespondovat s fyzickou či materiální újmou. V souvislosti s primární a sekundární viktimizací je odlišována též primární a sekundární újma. Primární újma vzniká v bezprostřední souvislosti s jednáním pachatele, újma sekundární vzniká až v návaznosti na již dříve ukončený trestný čin. [Novotný, Zapletal 2004: 147]

Újma vzniklá při primární viktimizaci je zcela přičítána pachateli. Rozlišují se tři druhy primární újmy: fyzická újma (narušení fyzické integrity, tj. zranění od lehkých až po těžká ublížení na zdraví či usmrcení), finanční újma (poškození nebo ztráta majetku, ušlý zisk, náklady na léčení, apod.), emocionální újma (je těžko objektivně posouditelná, neboť má vazbu na prožívání oběti a její osobnostní založení, oběti mohou být vnímány trýznivěji než hmotná újma). Emocionální újma je značně rozmanitá a určuje skutečnou hloubku primární viktimizace. Trestný čin v tomto případě otřese základními životními předpoklady oběti, prolomí totiž dvě životně důležité iluze (které v běžném životě nejsou příliš uvědomovány, ale mají zásadní význam pro duševní zdraví a psychickou pohodu). Jedná se o ztrátu iluze dobrého světa (která vychází z potřeby bezpečí) a ztrátu iluze kontroly (vycházející z potřeby sebeprosazování a seberealizace). Mezi další emocionální rány patří pocit zneuctění, ztráta pocitu důvěry (vůči sobě i okolí), ztráta pocitu autonomie. [Čírtková, Vitoušová 2007: 14 – 16]

Sekundární újma (druhotné zraňování) souvisí s tím, že postavení oběti trestného činu je z podstaty samé vždy spojeno se stresem. Nicméně o sekundární újmě (viktimizaci) se jedná až v okamžiku, když druhotné zraňování oběti je nadbytečné, ať už ze strany pachatele, sociálního prostředí nebo orgánů činných v trestním řízení. Sekundární újma může být rozdělena na tyto základní druhy: pocit nespravedlnosti (vyplývající například z nedostatku informací, opožděného nebo odkládaného soudního jednání, vyšetřování pachatele na svobodě), pocit nedůstojnosti (např. v důsledku necitlivě vedeného výslechu, přístupu médií, nevhodné reakce blízkého okolí), pocit izolace (souvisí s mýtem spoluzavinění oběti na její viktimizaci). [Čírtková, Vitoušová 2007: 16 – 20]

6. Reakce oběti na trestný čin

Průběh a síla reakce oběti na trestný čin je vždy individuální. Tři základní faktory ovlivňující prožívání a vyrovnávání se s trestným činem jsou: previktimní osobnost, okolnosti trestného činu, reakce okolí.

Osobnostní založení jednotlivce samozřejmě vždy určuje subjektivní závažnost všech prožívaných situací. Hůře se prožitému traumatu přizpůsobují lidé, kteří měli pocit, že mají svůj život pod kontrolou a že jsou připraveni obstát v jakékoli životní situaci (někdy je tento postoj nazýván „univerzální pocit nezranitelnosti“). Podobné je to u lidí prezentujících se jako velmi silné osobnosti (někdy též „deklarovaný cynismus“), tito lidé zároveň hůře hledají pochopení pro své pocity u okolí, které je jejich reakcí překvapeno a neví, jak reagovat. Síla reakce také závisí na momentální životní situaci oběti, na dřívějších prožitcích a na symbolickém významu trestného činu pro oběť.

Důležitým faktorem jsou též okolnosti činu, zejména míra násilí, míra ponížení, hodnocení vlastního chování v průběhu činu, chování ostatních na místě činu. Zajímavé je příklad obětí vloupání do bytu, kdy spíše než velikost materiálních ztrát zraní oběť fakt, že se někdo cizí vloupal do prostoru dříve chápaného jako bezpečný a intimní. Velmi negativní je efekt maket zbraní, kdy se oběť musí vyrovnat s tím, že pocit ohrožení a pocity bezmoci byly vyvolány klamem.

Následná reakce okolí je pro vyrovnání se s prožitým traumatem klíčová, a to jednak reakce blízkých osob a známých, a také reakce profesionálů při vyšetřování trestného činu, ošetření a soudním projednávání věci. V chování k obětem jsou stále vžité dva modely chování: oběť potřebuje na vše co nejrychleji zapomenout, proto je nutné chovat se, jako by se nic nestalo; oběť je nemocný člověk a potřebuje klid a odpočinek. Nevhodné reakce okolí posilují negativní dopad trestného činu na oběť. [Čírtková, Vitoušová 2007: 24 – 28, Gillernová 144 – 146]

6.1. Fáze vyrovnávání se oběti s trestným činem

Vyrovnání se s traumatem probíhá sice velmi individuálně, nicméně lze vysledovat určité obecné tendence projevující se u různých lidí s různou intenzitou, délkou apod. Fáze vyrovnávání se s prožitou negativní situací jsou následující: fáze

šoku, hojení a konečné adaptace (zhojení) nebo též fáze střetu, zpětného odrazu a reorganizace.

Fáze šoku (nárazu, střetu) nastává bezprostředně po kriminálním činu. Oběť je zaskočena situací, není schopná se srozumitelně vyjadřovat, racionálně uvažovat a vybavovat si z paměti. Mohou se projevit dvě varianty chování – chování projevující se silnou ventilací vnitřních prožitků (expresivní vzorec chování) nebo chování s absencí vnějšího odrazu prožívání (kontrolovaný vzorec chování).

Fáze hojení (nastupující adaptace, zpětného odrazu) je fáze, kdy se oběť začíná s událostí postupně vyrovnávat. Zpravidla se projevují a střídají dvě protichůdné polohy chování, a to intruze a vyhýbání se. Intruze spočívá v opakovaném znovuprožívání události, zaplavování silnými emocemi, hovoření o pocitech a události, konfrontace s názory blízkého okolí. Naopak při vyhýbání se jsou vzpomínky na trauma zablokovány, oběť odmítá o situaci hovořit a snaží se své přirozené pocity popřít. Délka trvání této fáze je velmi individuální, souvisí s osobností oběti a rozsahem újmy. Z pohledu okolí oběti lze rozpoznávat fáze popírání, deprese, emocionální lability a zpracování viny (sebeobviňování, snaha o hledání smyslu). Sebeobviňování je považováno za normální reakci oběti, je rozlišováno sebeobviňování behaviorální a charakterologické. Behaviorální sebeobviňování spočívá v tom, že oběť přisuzuje příčinnou roli svému chování. Při charakterologickém sebeobviňování hledá oběť vinu ve svých vlastnostech, osobnosti nebo v dřívějších skutečích. Zatímco behaviorální sebeobviňování je považováno za funkční a přínosné pro vyrovnání se s viktimizací, charakterologické sebeobviňování je nefunkční a blokuje konečné zhojení.

V třetí fázi (fáze zhojení, konečné adaptace) dochází ke konečnému zpracování prožitého traumatu, k psychické restrukturalizaci oběti a k integraci traumatu do životní historie oběti. Vzpomínky ztrácejí bezprostřední emocionální náboj a veškerá psychická energie oběti již není vázána na prožité trauma. Oběť je sice vždy pozměněna, ale již je schopna vést plnohodnotný život. Nicméně na negativní zážitek oběť nikdy zcela nezapomíná, zůstává vždy trvalou součástí osobnosti. Je nutno podotknout, že záleží na mnoha okolnostech, kdy a zda vůbec k této fázi dojde. [Čírtková, Vitoušová 2007: 28 – 31, Gillernová, 142 – 143]

Pokud je dopad trestného činu zvláště závažný, může se u obětí kriminality dostavit posttraumatická stresová porucha. Tímto termínem se označuje soubor různých poruch chování a prožívání, včetně somatických reakcí, které vznikají jako důsledek extrémního stresového prožitku přesahujícího běžnou lidskou zkušenost. Posttraumatická stresová porucha se u obětí trestných činů může projevit bezprostředně po odeznění akutní reakce nebo jako zpožděná nebo protahovaná odezva po fázi, kdy byla oběť navenek bez příznaků. Je možná i tzv. výroční posttraumatická stresová porucha. [Čírtková, Vitoušová 2007: 31 – 36]

7. Typologie obětí, viktimnost

Vypracovávání různých typologií obětí souvisí se snahou vysvětlit sklon některých jedinců k viktimizaci. Teorií o typech obětí bylo zpracováno několik, žádná však nebyla obecně přijata.

Třídění podle B. Holysta odlišuje oběti na základě kritéria viktimologické viny

- oběti, které zavinily svou viktimizaci
 - individuálně (např. oběť – provokatér)
 - příslušnost k rizikové, negativně hodnocené skupině (např. prostitutky, anarchisté)
- oběti, které nezavinily svou viktimizaci
 - individuálně (např. občan vystupující na obranu přepadené osoby sám zraněn)
 - příslušnost k rizikové, pozitivně hodnocené skupině (např. policisté, soudci)

[Novotný, Zapletal 2004: 148 – 149, Houbová 2002: 184]

Fattahova typologie je založena na psychologických kritériích:

- zúčastňující se oběť (má určitý vztah s pachatelem před spácháním trestného činu, často spolupůsobí při vzniku deliktu)

- nezúčastňující se oběť (před spácháním trestného činu neexistuje vztah mezi obětí a pachatelem, svým chováním nepřispívá ke spáchání deliktu, má k pachateli i trestnému činu odmítavý postoj)
- provokující oběť (před spácháním činu pachatele fyzicky nebo verbálně provokuje, vzniku deliktu svým chováním prakticky napomáhá, buď stimulací pachatele nebo umožněním vzniku vhodné situace)
- latentní oběť (není oficiálně známa oběť ani jí způsobená újma)
- nepravá oběť (její role je získána omylem, nedopatřením nebo shodou okolností, není skutečnou obětí)

[Houbová 2002: 184 – 185, Netík 1997: 87 – 88]

„Jeden ze zakladatelů viktimologie, B. Mendelsohn, roztřídil oběti podle kritéria zavinění.

- zcela nevinná oběť (např. oběť loupežného přepadení, obsluha benzinového čerpadla, poštovní doručovatelka)
- oběť z neznalosti (vinná stejně jako pachatel)
- oběť provokující (spoluvinná na trestném činu)
- oběť, která je ztrátou své sebekontroly vinná více než samotný pachatel (ztráta přičetnosti, nesplnění zákonných podmínek nutné obrany)
- zcela vinná oběť (v průběhu trestního řízení se zjistí, že původně obžalovaný je nevinný, neboť jednal v legitimní nutné obraně)“

[Houbová 2002: 185]

V literatuře jsou uváděny ještě další typy obětí:

- skrytá oběť (ta, která zůstala utajena před policií a justičními orgány)
- predestinovaná oběť (osoba s vysokým rizikem viktimizace v důsledku svého povolání, životního stylu, apod.)

- předstírající oběť (pouze simuluje újmu)
- hypertrofující oběť (zveličuje skutečně utrpěnou újmu)
- dobrovolná oběť (osoba poškozená na vlastní žádost nebo s vlastním souhlasem)
- oběť recidivista (opakovaně se stává obětí např. v důsledku své naivity, důvěřivosti nebo nebezpečnými aktivitami)

[Novotný, Zapletal 2004: 149, Houbová 2002: 185 – 186]

Zajímavým typem oběti je oběť stávající se pachatelem, kdy trestnému činu předchází dlouhodobé týrání ze strany budoucí oběti a týraná osoba se v konečném konfliktu zmůže na odpor (tzv. victim precipitated crime, zločin vyvolaný obětí). [Gillernová 2006: 151]

„Viktimmnost je disponovanost jedince nebo skupiny osob stát se obětí trestného činu“ [Novotný, Zapletal 2004: 141], pravděpodobnost stát se obětí trestného činu není v populaci rozložena rovnoměrně. Je např. nepochybně prokázána souvislost mezi viktimmností a profesí oběti, u násilných trestných činů též koreluje věk oběti, i některé psychické vlastnosti ovlivňují viktimmnost, významným faktorem je např. příslušnost k minoritám, mentální retardace, alkoholismus a narkomanie. [Novotný, Zapletal 2004: 141 – 143]

7.1. Mnohočetné oběti

Zajímavým společenským fenoménem jsou mnohočetné (recidivní) oběti. Za mnohonásobnou oběť je považována osoba, která se během krátké doby stane opakovaně obětí trestného činu. Hovoří se též o reviktimizaci a rozlišuje se opakovaná viktimizace osob, míst a objektů. U opakované viktimizace osob se zvláštní význam přisuzuje opakování násilného trestného činu na téže oběti v krátkém časovém úseku. Zkoumáním této oblasti bylo vyhodnoceno, že hlavním rizikovým faktorem zvyšujícím pravděpodobnost reviktimizace je fakt prvního osobního setkání s kriminalitou. Rizikové charakteristiky tedy pravděpodobně vznikají jako důsledek prvního trestného činu, opakovaná viktimizace se neváže k určitému psychologickému typu. Dochází k tzv. kariéře oběti, což lze chápat jako nejzávažnější důsledek

prvotního trestného činu. Koncepce kariéry oběti je založena na předpokladu, že pachatelé se ve většině případů chovají racionálně a své oběti si vybírají podle „snadnosti“, přičemž lákavá je zejména lehce zranitelná oběť. Prvotní trestný čin zranitelnost oběti prudce zvyšuje a tím se zvyšuje i pravděpodobnost opakované viktimizace. Je to tedy dalším důvodem, proč věnovat pozornost odborné intervenci, která se cíleně zaměřuje na problém zvýšené zranitelnosti. Komplikací je fakt, že mnohočetné oběti většinou samy pomoc profesionálů aktivně nevyhledávají, což souvisí se ztrátou motivace hledat řešení. K typickým recidivním obětem patří oběti domácího násilí, sexuálního zneužívání a šikany ve škole a na pracovišti. [Čírtková, Vitoušová 2007: 63 – 69]

8. Viktimizace a viktimogenní faktory

Viktimizace je proces, v němž se potenciální oběť stává obětí skutečnou. Viktimologie se v tomto procesu zabývá třemi speciálními problémy: chováním oběti, vztahem oběti a pachatele a mírou viktimizace.

Chování oběti před, v průběhu a po trestném činu ovlivňuje jak zahájení trestného činu, jeho průběh i možnost odhalení a usvědčení pachatele. Také do značné míry ovlivňuje povahu a intenzitu újmy vzniklé činem, chování oběti může působit jako stimulace nebo provokace, některé oběti dokonce ke své viktimizaci přispějí svým nezákonným jednáním nebo svou trestnou činností. Značná část obětí také přispívá ke spáchání trestného činu na nich svou neopatrností, podceňováním nebezpečí nebo uvedením se do stavu snižujícího obranyschopnost. Podíl oběti na viktimizaci se označuje jako vina nebo zavinění oběti (nemá však nic společného s vinou v trestněprávním smyslu). V jiných situacích oběť nemá na iniciaci útoku žádný podíl, ani pachateli nezavdá příčinu ke spáchání trestného činu. Orgány činné v trestním řízení musí na jedné straně zjistit podíl oběti na vývoji trestného činu, zároveň však také musí zabránit nespravedlivému osočování oběti, protože to je pro oběť traumatizující a působí jako sekundární viktimizace.

Uvádí se, že až v 80% případů trestných činů (například u vražd) existuje mezi obětí a pachatelem předchozí vztah, který má vliv na proces viktimizace. Tyto vztahy mohou být jednak objektivní (sousedství, pracoviště) nebo subjektivní (milenecký vztah, manželství, obchodní partnerství). Někdy tento vztah může být i motivem ke

spáchání trestného činu. Vztah mezi pachatelem a obětí může ovlivnit způsob spáchání trestného činu, u různých druhů trestných však mají osobní vztahy mezi pachatelem a obětí různý význam. Velmi významné jsou vztahy v případech násilných a mravnostních trestných činů. Relevantní je předchozí vztah pachatele a oběti při vytváření vyšetřovacích verzí, posuzování věrohodnosti svědecké výpovědi oběti, ochotu oběti ke spolupráci (toto jsou oblasti zkoumané kriminalistickou viktimologií zmíněnou výše). [Novotný, Zapletal 2004: 143 – 147]

Charakter krizové intervence a způsob zvolené terapie je individuální i v závislosti na viktimogenní situaci ve vztahu k oběti. Rozlišují se tři skupiny viktimogenních faktorů: sociální (profese, sociální vrstva, pozice v rodině, rodinná výchova, patologie v rodině), osobnostní (individuální vlastnosti přispívající k náchylnosti jedince pro roli oběti v konkrétní situaci) a behaviorální (rizikové chování, vyhledávání viktimogenních lokalit, provokující chování). Také existují určitá místa a okamžiky, se kterými je spojeno vyšší riziko ohrožení, tím se zabývá kriminální geografie a kriminální ekologie. [Gillernová, Boukalová 2002: 147 – 149]

9. Sekundární viktimizace

K sekundární viktimizaci dochází, pokud je oběti po skončeném trestném činu způsobena další újma. Zdrojem sekundární viktimizace může být pachatel (např. zastrašování oběti za účelem utajení trestného činu), sociální prostředí (rodina, blízké okolí, média), orgány činné v trestním řízení. Sekundární újma může někdy i převýšit újmu způsobenou přímo trestným činem, známé jsou případy sebevražd obětí znásilnění. [Novotný, Zapletal 2004: 148]

Příčiny sekundární viktimizace lze rozdělit na strukturální, sociálně psychologické a individuální. Strukturální příčiny vyplývají z formálních předpisů a mohou mít podobu nutnosti setkání oběti s pachatelem při soudním projednání věci. Sociálně psychologické příčiny souvisí s falešnými mýty a stereotypy o obětech trestné činnosti, například tendence ke stigmatizaci oběti (pro okolí se jedná vlastně o obranný mechanismus, který mu umožňuje udržení iluze dobrého světa tím, že část viny za trestný čin nechá na oběti). Individuální příčiny jsou postoje a kognitivní schémata jednotlivců, kteří přicházejí do kontaktu s obětí, ať už profesionálně nebo privátně. Příkladem je například fascinace (jakési zvrácené okouzlení zločinem, zájem

o detaily průběhu trestného činu, kdy okolí projevuje zájem o to, co se stalo, ale ne o pocity oběti). [Čírtková, Vitoušová 2007: 18]

Zdroje sekundární viktimizace lze nacházet v přístupu orgánů činných v trestním řízení, médií a okolí oběti trestného činu. V případě orgánů činných v trestním řízení se lze často setkat s rutinovaným přístupem, nedůvěrou, pohrdáním a zlehčováním situace. I v případě řádného postupu se oběť setkává se situacemi, na které není připravena. Většinou chápe nutnost výslechu, ale protože s ním nemívá zkušenosti, bývá zaskočena jeho průběhem. Oběť při výslechu je konfrontována doplňujícími dotazy a detailními otázkami, což může vnímat jako projev nedůvěry a následně vyústit v pocit nespravedlnosti. Zároveň většina obětí trpí nedostatkem informací a pocitem nedůstojnosti – mají pocit, že pro orgány činné v trestním řízení jsou pouhými „nosieli důkazů“, nikoli živou bytostí. Problematickou situací pro oběť může být i rekonstrukce trestného činu.

Přístup médií k obětem trestných činů je další možná příčina sekundární viktimizace. U médií jde zejména o „honbu za senzací“, protože lidské neštěstí a příběhy prodávají a zajišťují větší úspěšnost na mediálním trhu. A zatímco v případě pachatelů trestných činů se lze setkat se řadou zákonných omezení co se týče jejich jména a jiných identifikačních znaků, obětem taková ochrana poskytována není. [Čírtková, Vitoušová 2007: 17 – 18]

Okolí oběti může k sekundární viktimizaci přispívat jednak již výše zmíněnou stigmatizací a fascinací, ale i pouhou nevědomostí, jak se chovat. Občas může být zdrojem sekundární viktimizace i pachatel prvotního trestného činu, například tím, že oběť zastrašuje, aby trestný čin neoznamovala. Dalším aspektem komplikované situace oběti po trestném činu je fakt, že trestný čin změnil na určitou dobu každodenní způsob života oběti a oběť musí řešit a zvládat neznámé situace. Obzvláště problematická je situace, kdy trestný čin má dopad i na finanční situaci poškozeného (např. při ublížení na zdraví s následnou pracovní neschopností). Oběť se potom cítí ještě více zmatena, protože se v takové pozici ještě neocitla, neví, kde získat potřebné informace a pomoc. Často tento stav bývá v souvislosti s chováním policistů přispívajícím faktorem k pocitu nedůstojnosti a nedostatku informací. [Čírtková, Vitoušová 2007: 18 – 19]

Dobře lze sekundární viktimizace ilustrovat na příkladu obětí znásilnění:

Tabulka č. 2: Zdroje sekundární viktimizace podle obětí znásilnění

Zdroje	% obětí
znalci (psychologové, psychiatři, gynekologové)	uvádí 70% obětí
orgány činné v trestním řízení (policie a soudy)	uvádí 30% obětí
rodina, známí	uvádí 20% obětí

Zdroj: [Čírtková 2007: 22]

Tabulka č. 3: Charakteristiky sekundární viktimizace podle obětí znásilnění

Zdroje	Charakteristiky
znalci (psychologové, psychiatři, gynekologové)	neposkytují dostatek vysvětlujících informací o proceduře vyšetření (malá transparentnost znaleckého vyšetření)
	malý respekt k důstojnosti oběti
	nedostatek času na oběť
	projevují malý zájem o pocity oběti
	testují, ale neptají se, jak změnilo znásilnění běžný život oběti
	nezjišťují rozsah emocionální újmy
	používají lékařskou dokumentaci bez svolení oběti
	používají údaje o oběti a její rodině, které a priori diskreditují oběť a nahrávají pachateli
orgány činné v trestním řízení (policisté, soudci)	neinformují o možnostech psychologické pomoci a terapie
	neposkytují srozumitelné informace o postupech kriminálního vyšetřování
	neprojevují zájem o bezpečí oběti
	výslechy probíhají v nevhodných
	občas tendence rozmluvit poškozené úmysl podat trestní
	málo informací o průběhu a výsledcích vyšetřování případu
rodina, blízké osoby	dlouhé lhůty
	kladou zraňující otázky na sexuální anamnézu
	vyčítání a obviňování oběti z lehkovážnosti, naivity, údajného spoluzavinění činu apod.
	nekomunikování s obětí
	stigmatizace oběti
	dramatizace incidentu a jeho důsledků na další život oběti

Zdroj: [Čírtková 2007: 23]

10. Pomoc obětem trestných činů

10.1. Právní pomoc

Jako každá oblast lidského života v moderní společnosti, je i pomoc obětem trestných činů a jejich postavení regulováno právem. Právo jako takové ovlivňuje společnost v případě, kdy je jeho obsah společnosti znám a zároveň je i vynucován státní mocí. V případě pomoci obětem trestných činů je zvláště citlivou otázkou problematika práva a spravedlnosti. Oběť trestného činu je dotčena porušením práva a očekává spravedlivou nápravu ve formě trestu pro pachatele. Často dochází ke zklamání, pocitu bezmoci. Jednotlivec, který se stane obětí protiprávního jednání, je následně vtažen do systému, který byl společností (zákonodárcem) ustanoven jako institut pro řešení obdobných situací. Fungování tohoto systému je pro postiženého jednotlivce většinou neznámé, nepřehledné, zdouhavé a frustrující. Proto je důležitá role profesních organizací, které se zabývají právní pomocí, ale zejména je nezbytné vhodné chování osob, které fakticky vykonávají činnost orgánů činných v trestním řízení.

Základní zásadou při poskytování právní pomoci nestátními organizacemi je vždy vycházet z verze udané obětí trestného činu, tato zásada je klíčová pro další postup, obsah a efektivitu poskytované pomoci. Tím se zároveň stává pozice právního poradce velmi komplikovanou, neboť verze, z níž musí vycházet, je založena pouze na jednostranné výpovědi zainteresované osoby, v níž mohou být různé nepřesnosti, ať už zcela neúmyslné (vzniklé opominutím, nedostatkem času či stresem) či záměrné. [Čírtková, Vitoušová 2007: 149 – 153]

10.2. Psychologická pomoc

Oběť trestného činu je v podobném stavu jako osoby procházející náhlou, nečekanou vnější krizí (přírodní neštěstí, katastrofy, teroristické útoky). Nicméně tzv. viktimologická intervence má určitá specifika.

Těsně po spáchaném trestném činu se oběti nacházejí ve stavu šoku a podle toho by se též měla řídit psychologická první pomoc. Nejdůležitější je obnovit v oběti pocit bezpečí a stability, což se děje zejména poskytnutím informací (o nastalé situaci, možných reakcích, dalším postupu, možnosti obrátit se na odborníky), intervencí za

účelem snižování stresu (příčemž komunikace by měla být založena na tzv. nehodnotící akceptaci, důležité je vždy poskytování úplných a transparentních informací o probíhajícím postupu, aktuálním stavu a dalším průběhu). Důležité ze strany pomáhajících osob je též vyhodnotit, zda je oběť riziková ve smyslu větší pravděpodobnosti vzniku následných, přetrvávajících potíží. Rizikovými faktory jsou např. dřívější zdravotní problémy, reviktimizace, silná počáteční emocionální reakce, nedostatek zdrojů podpory po události, zvýšený výskyt neefektivních strategií zvládnutí stresu, děti.

V případě psychologické pomoci oběti, která je již ve stabilizované fázi po činu, jsou požadavky individuální podle aktuální potřeby jednotlivce. Do poradenských organizací přicházejí oběti např. s žádostí o informace, jak postupovat při podání trestního oznámení a následném vyšetřování, jak odstranit strach z opakované viktimizace. Nejvíce zasaženy po psychické stránce jsou oběti úmyslným násilným trestných činů (přepadení, znásilnění, domácí násilí), v takových případech se z běžné poradenské činnosti stává potřeba náročné psychologické podpory.

Následná psychologická péče spočívá v odborné pomoci obětem, která je založen na opakovaném, dlouhodobějším kontaktu s klientem. V České republice v současné době takovou pomoc poskytuje např. Bílý kruh bezpečí. Speciální projekty jsou zaměřeny na oběti závažných trestných činů, na osoby ohrožené závažnými případy domácího násilí a na svědky závažných trestných činů. Práce s takovými osobami (klienty) spočívá v edukaci klienta (informování o zvláštěnostech prožívání, reakcí), v práci s emocemi a odreagování a v zacházení se současným životem. [Čírtková, Vitoušová 2007: 130 – 144]

10.3. Laická pomoc

Jednou z častých příčin sekundární viktimizace je nevhodné chování okolí, proto je nutné zaměřit pozornost kromě odborné i na laickou pomoc obětem trestných činů. Nejbližší okolí je totiž velmi často naprosto bezradné v kontaktu s obětí trestného činu, nejčastěji se vyskytuje ignorování faktu, že k trestnému činu došlo. Okolí poté nadále komunikuje s obětí, jako by se nic nestalo, hovorům o traumatu se vyhýbá a nutí oběť k tomu, aby na nepříjemný zážitek zapomněla. Tato forma chování u oběti blokuje přirozený mechanismus vyrovnávání se s traumatickým zážitkem. Oběť totiž nikdy na

trestný čin zcela nezapomene a nelze jen pasivně čekat na to, až se navrátí do každodenního všedního života.

Pro nejbližší okolí oběti lze doporučit následující způsoby komunikace: zpracování pocitů viny (oběti se při racionalizaci traumatu uchylují k sebeobviňování a výčitkám, z okolí by mělo jasně zaznít, že za trestný čin je zodpovědný pachatel, nikoliv oběť), normalizace následků viktimizace (po trestném činu mohou u oběti nastat různé poruchy v prožívání a chování, rodina by měla vědět, že se jedná o normální reakci na nenormální situaci, v případě intenzivních a dlouhodobých reakcí je také vhodné zařídit odbornou pomoc), obnova pocitu bezpečí a schopnosti důvěřovat, podpora vyjadřování emocí (emocionální reakce je důležitá v procesu zpracování traumatu), obnova víry ve vlastní schopnosti, podpora při řešení hlavních problémů oběti (asistence, doprovod, vyhledávání potřebných informací). [Čírtková, Vitoušová 2007: 126 – 130]

11. Konkrétní pomoc obětem trestných činů v České republice

11.1. Bílý kruh bezpečí

Bílý kruh bezpečí je občanské sdružení, v současné době má v České republice 10 pracovišť a poraden. Jeho posláním je: „pomoc obětem trestné činnosti, zlepšení právního postavení poškozených v trestním řízení a ve společnosti, zvýšení informovanosti občanů i veřejné správy o problémech obětí trestné činnosti, zvýšení informovanosti o možnostech a prostředcích prevence kriminality, spolupráce s národními institucemi a mezinárodními organizacemi zabývajícími se pomocí obětem trestné činnosti a prevencí kriminality, založení a správa nadace na pomoc obětem trestné činnosti“ [<http://www.bkb.cz>]

Konkrétní pomoc poskytovaná klientům přicházejícím do poraden Bílého kruhu bezpečí je velmi různorodá. Statistika za rok 2008 ukazuje, že služby Bílého kruhu bezpečí využilo 857 klientů, nejčastěji poskytnutou pomocí byla pomoc právní (636 případů), následovala pomoc psychologická (560 případů), organizační (537 případů), morální (320 případů), psychoterapie (50 případů), doprovod na úřad, policii, k soudu (15 případů). [<http://www.bkb.cz>]

11.2. Další organizace poskytující pomoc obětem trestné činnosti

Dalšími organizacemi poskytujícími nejrůznější formy pomoci jsou: orgány sociálně právní ochrany dětí (poskytují pomoc dětem v různých situacích), krizová centra (např. v Praze RIAPS, v Brně Spondea; poskytují ambulantní pomoc osobám v ohrožení zdraví nebo života), dětská krizová centra, manželské a předmanželské poradny (zaměřují se na pomoc při problémech v rodinných a partnerských vztazích, včetně případů domácího násilí), občanské poradny (pomáhají v problémech s bydlením, sociálními dávkami, finanční pomoci, v oblasti pracovního práva apod.), linky důvěry (dostupné prostřednictvím telefonu, umožňující bezprostřední telefonický kontakt s odborníky, kromě akutní pomoci poskytují i informace o možnostech následného postupu).

11.3. Probační a mediační služba

Probační a mediační služba byla zřízena zákonem o Probační a mediační službě č. 257/2000Sb. Jedná se o organizační složku státu. „Usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality“ [<http://www.pmscr.cz>]. Hlavní cíle činnosti Probační a mediační služby jsou integrace pachatele (začlenění pachatele do společnosti bez dalšího páčání trestné činnosti), participace poškozeného (zapojení poškozeného do odškodnění, obnovení jeho pocitu důvěry a bezpečí) a ochrana společnosti. Činnost je zaměřena i na nápravu vztahu mezi pachatelem a poškozeným, zahrnuje oblast odškodnění poškozeného a poskytování informací poškozenému. Role oběti (poškozeného) je důležitá při tzv. mediaci, tedy při mimosoudním vyrovnaní konfliktu, která poškozenému pomáhá pochopit, proč se trestný čin stal, vyrovnat se s ním a dosáhnout rychlejší a efektivnější náhrady škody. [<http://www.pmscr.cz>]

12. Prevence kriminality z hlediska oběti

Důležitou oblastí je nesporně i prevence kriminality. Pomoc obětem trestných činů je totiž až řešení následků, které je vždy komplikovanější než řešení příčin problémů. Pro společnost i jednotlivce je nesporně jednodušší předcházet viktimizace

než se poté vyrovnávat s jejími následky. Ve svobodné demokratické společnosti je také nepochybné, že část odpovědnosti za vlastní bezpečí nesou sami občané, pro stát není možné tuto odpovědnost zcela přijmout, a proto lze od občanů oprávněně žádat, aby v rámci svých možností předcházeli své viktimizaci. Samozřejmě ani toto stanovisko nelze přijímat bezvýjimečně, ne všichni jsou schopni spoluúčastnit se na své ochraně stejně.

Poznatky viktimologie se uplatňují zejména v situační prevenci. Uplatňují se zejména rady, jak se vyhnout kriminogenním situacím. V této oblasti výrazně pomáhají viktimologické výzkumy poukázáním na riziková místa, objekty, dobu a osoby. Je vhodné rozšiřovat tyto rady mezi široký okruh adresátů, zejména formou osvěty. Náročnější je zformulovat návody, jak se chovat v případě útoku pachatele, protože poskytnout jednoduché a obecně platné návody nelze vzhledem ke složitosti a variabilitě konkrétních situací. Osobám se zvýšenou mírou viktimnosti (což je opět zjištění vyplývající se statistik a výzkumů) je také vhodné poskytnout praktický výcvik v sebeobraně a potřebné technické prostředky. Nicméně i zde je nutné dodržet míru osvěty, zveličování nebezpečí může vést k přehnanému strachu a neadekvátním obranným reakcím. [Novotný, Zapletal 2004: 164 – 166]

13. Zvlášť zranitelné oběti trestných činů

13.1. Dětské oběti trestných činů

Specifikum dětí jako obětí trestných činů bylo zvoleno proto, že děti jsou mnohem citlivějšími oběťmi než dospělí, nedokáží se bránit tak účinně jako dospělí, mají výrazně vyšší stupeň závislosti na rozhodování okolí (škola, rodina), hůře se s viktimizací vyrovnávají a viktimizace má na jejich život větší vliv. Faktem je, že „zájem o dětskou viktimizaci je roztržštěný do izolovaných témat, jako sexuální zneužívání, únos a zanedbávání“ [Gillernová, Boukalová 2002: 152], nicméně děti se stávají obětí širší škály trestných činů (krádeže, vraždy, vydírání) i nekriminalizovaného násilí (útoky mezi dětmi navzájem, fyzické tresty). Nekriminalizované násilí pochopitelně nesplňuje náležitosti trestného činu podle práva, nicméně i tak je v zájmu viktimologů jako násilí, kterému jsou děti vystaveny. [Gillernová, Boukalová 2002: 152]

Odborníci se shodují na tom, že viktimizace dětí „zvyšuje pravděpodobnost, že se člověk v pozdějším věku sám stane pachatelem trestného činu zneužívání nebo násilí obecně nebo že nastoupí celoživotní „kariéru“ oběti“ [Gillernová, Boukalová 2002: 153]. Na násilí děti reagují buď tím, že se naučí agresivně, nebo naopak bezmocnosti.

Násilné trestné činy vůči dětem jsou z oblasti dětské viktimnosti to nejproblematictější, a proto i nejvíce diskutované. Tzv. syndrom CAN (Child Abuse and Neglect) znamená „týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte, úmyslné ubližování nejbližšími pečovateli, které má závažný dopad na život dítěte, jeho další vývoj a postavení ve společnosti“ [Čírtková, Vitoušová 2007: 51]. Týrání může být aktivní (fyzické ubližování, kruté zacházení) nebo pasivní (nedostatečné uspokojování životních potřeb – hygiena, výživa, kontakt, vystavování nebezpečným nebo stresovým situacím), doprovázeno bývá citovým týráním a vydíráním, někdy i sexuálním zneužíváním. [Čírtková, Vitoušová 2007: 52] Sexuální zneužívání je definováno jako „zapojení závislého, vývojově nezralého dítěte nebo adolescenta do sexuálních aktivit, které jím nejsou pochopeny a přijímány a narušují jeho sociální tabu v rodinných rolích“ [Čírtková, Vitoušová 2007: 52]. Závažným problémem je také dětská šikana, tedy „svévolné psychologické, emoční nebo fyzické ohrožování jednoho žáka jiným, které se odehrává ve škole nebo na cestě ze školy domů“ [Čírtková, Vitoušová 2007: 53].

Reakce dětí na trestný čin (zejména násilný) jsou stejně jako u dospělých akutní reakce na stres a posttraumatická stresová porucha. Ke specifickým reakcím patří návrat do předchozích vývojových stadií, problémy s příjmem potravy, noční děsy (obecně děti do 6 let), poruchy učení a chování (pasivita nebo naopak agresivita), pocity viny, sebeodsuzování, snížené sebehodnocení (děti ve věku od 6 do 12 let), u dospívajících se může projevit nejistota, sebepoškozování, sebevražda, odpor ke škole a rodičovské autoritě, záškoláctví, krádeže, promiskuita, užívání alkoholu a drog. [Čírtková, Vitoušová 2007: 54 – 55].

13.2. Senioři

Zajímavou skupinou obětí trestných činů jsou také senioři. Za věkovou hranici pro stáří je obvykle považováno 60 let. V této skupině se vyskytují jak senioři zdraví, žijící běžným životem, tak i senioři různým stupněm znevýhodnění – ať už se jedná o osamělost, tíživou finanční situaci, nebo tělesnou či duševní nemoc. Obětí kriminality se však mohou stát všichni. [Čírtková, Vitoušová 2007: 57] Statisticky nejčastějšími trestnými činy páchanými na seniorech jsou kapesní krádeže, krádeže vloupáním do bytů, rodinných domků, sklepů, rekreačních objektů, krádeže vloupáním do zaparkovaných vozidel, loupeže, podvody, vydírání, úmyslné ublížení na zdraví [<http://www.mvcr.cz>]. Specifickými trestnými činy na seniorech jsou různé formy týrání a násilí (psychické, fyzické, sexuální), majtkové a finanční vykořisťování, zanedbávání péče, neuspokojování základních biologických a psychosociálních potřeb (kde však nevhodné zacházení nemusí splňovat formální náležitosti trestného činu). Častými pachateli jsou členové rodiny a pečovatelé, podobně jako u dětí jde i zde o zneužití závislosti seniora.

14. Oběti některých deliktů – specifika

V této kapitole budou zmíněna specifika a výjimečnosti jednotlivých trestných činů oproti „standardním“ situacím, které byly popsány výše.

14.1. Dopravní nehody

V případě trestných činů souvisejících s dopravními nehodami je hlavním rozdílem fakt, že mezi obětí a pachatelem ve většině případů není žádný předchozí vztah, dále se pachatel takového trestného činu nedopouští úmyslně, nýbrž z nedbalosti (výjimkou je např. použití automobilu jako zbraně ke spáchání trestného činu vraždy nebo inscenování dopravní nehody k zakrytí jiného trestného činu), často jsou též pachatelé bez kriminální minulosti a dopravní nehodou způsobí i sobě vážné následky. Určení pachatele a oběti také nemusí být ve všech případech jednoznačné, nejsou výjimečné případy, kdy se na dopravní nehodě svou vinou podílí všechny zúčastněné osoby. [Čírtková, Vitoušová 2007: 85 – 94]

14.2. Domácí násilí

Domácí násilí bylo do trestního zákona včleněno novelou z roku 2005 a jeho skutková podstata je nyní zakotvena v §215a pod názvem „Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě či domě“. Je definováno jako „fyzické, psychické anebo sexuální týrání mezi blízkými osobami, ke kterému dochází opakovaně v soukromí a tím skrytě mimo kontrolu veřejnosti“ [Čírtková, Vitoušová 2007: 108]. Znaky odlišující domácí násilí od partnerských a rodinných konfliktů jsou zejména tyto: dlouhodobost, opakovanost (tzv. „násilí na pokračování“ [Čírtková, Vitoušová 2007: 108], střídají se fáze klidu s fázemi násilí, přičemž klidné intervaly se postupně zkracují [Gillernová, Boukalová 2002: 155]), stupňování intenzity násilí (říká se, že nejprve jde o útoky proti lidské důstojnosti, později proti zdraví a nakonec proti životu), neměnné role aktérů (vždy je jedna osoba osobou ohroženou a druhá osobou násilnou [Čírtková, Vitoušová 2007: 109]), k násilí dochází v soukromí (a tím je skryto před společenskou kontrolou).

Tento typ trestných činů je charakteristický vysokou latencí, k čemuž přispívá řada faktorů. Oběť se jednak dostává do sociální izolace (často první fází domácího násilí je působení na oběť, aby přerušila vazby se svým okolím), cítí se osamocená, má nízké sebevědomí a stydí se za „nevydařený vztah“, proto často tají, co se děje. Pachatele oběť „ospravedlňuje a minimalizuje násilí“ [Gillernová, Boukalová 2002: 157], naučí se bezmocnosti, sebedestruktivnosti a sebeobviňování. Zároveň se ve společnosti vyskytují mýty, které situaci ještě více komplikují. „Není pravdou, že oběti domácího násilí je vždy žena, přestože ženy zůstávají obětí většinou (až 95%). U mužů se však předpokládá vyšší latentní výskyt než u žen.“ [Gillernová, Boukalová 2002: 157] Také se velmi často lze setkat s názorem, že oběť si o násilí vlastně říká a nějakým způsobem jí i vyhovuje, když v takovém vztahu setrvává. Dalším mýtem je představa o typické oběti – nicméně „ani vzdělání, majetek, fyzická síla, ani vysoký socioekonomický status neuchrání člověka od toho, aby se stal obětí domácího násilí“ [Gillernová, Boukalová 2002: 158]. Dalším faktorem je to, že „násilí v rodině bývá do jisté míry tolerováno nebo dokonce schvalováno“ [Giddens 1999: 177].

14.3. Znásilnění

Znásilnění je jedním z nejvíce prozkoumaných trestných činů, nicméně postavení obětí znásilnění je často komplikovanější než postavení obětí jiných trestných činů. K tomu přispívá i to, že znásilnění je často oznamováno pozdě, což komplikuje věrohodnost a získávání důkazů. Až v 50% případů je pachatelem znásilnění manžel/partner, v 38% případů jiný známý muž a pouze 12% případů spáchá muž zcela neznámý (zde je však nutno počítat s vysokou mírou latence a odhady jsou vytvořeny z anonymních šetření). „Přestože výrazně většinou obětí znásilnění je žena, stávají se obětí tohoto činu i muži, a to jak homosexuální, tak heterosexuální orientace. Jejich postavení v průběhu vyšetřování a hledání pomoci je podstatně složitější, neboť narážejí kromě jiného na předsudky týkající se sexuální orientace, mužské role a cítí se sami být velmi znejistěni v prožívání své pohlavní role.“ [Gillernová, Boukalová 2002: 159]

14.4. Pronásledování (stalking)

Tzv. stalking (z angl. „to stalk“ = nepozorovaně sledovat, příkrást se, připlížit se) je relativně novým fenoménem, kriminální a trestněprávní vědou je sledovaný od 90. let 20. století (v psychiatrii je však známý již od 18. století). Označuje „úmyslné, zlovolné pronásledování a obtěžování jiné osoby, které snižuje kvalitu života a ohrožuje její bezpečnost“ [Čírtková, Vitoušová 2007: 115]. V České republice prozatím stalking není považovaný za trestný čin a jednotlivé incidenty zpravidla nedosahují takové intenzity, aby mohly být posouzeny jako trestný čin. [Gillernová, Boukalová 2002: 162] To vede k tomu, že „oběť má jen omezené možnosti, jak se bránit“ [Čírtková, Vitoušová 2007: 123]. Přitom jde však o jev, které oběti velmi poškozuje v sociální, pracovní i psychické oblasti. Reakce obětí na pronásledování jsou evidovány tyto: 53% obětí mění pracoviště, 39% obětí mění bydliště, 25% obětí myslí na sebevraždu a 15% obětí zažívá konflikty v sociálním okolí [Wondrak 2004].

14.5. Hatecrimes

Výraz „hatecrimes“ je používán od poloviny 80. let 20. stol. a označuje zločiny motivované nenávistí vůči určité společnosti nebo skupinám. Jedná se o nenávist vycházející z příslušnosti k nějaké skupině, nikoli z individuálních vlastností nebo

vztahů. V tomto případě se tedy člověk „stává obětí pro svoji rasu, náboženství, národnost, sexuální orientaci, pohlaví, nebo dokonce příslušnost k sociální třídě“ [Gillernová, Boukalová 2002: 161]. Specifikem je pro oběť to, že nemůže při vyrovnávání se s viktimizací racionalizaci (tedy, že se to mohlo stát každému), ale fakt, že byla viktimizována právě pro svou určitou vlastnost. [Gillernová, Boukalová 2002: 161]

15. Závěr

Bakalářská práce byla zaměřena na zmapování situace v oblasti pomoci obětem trestných činů, protože je to téma, které je aktuální a zároveň i praktické. Jako nezbytný rámec byly v první části práce představeny vědy související s daným tématem, tedy kriminologie, viktimologie a ostatní kriminální vědy, což umožňuje pochopit širší souvislosti v oboru.

Dále byla pozornost věnována samotné oběti trestného činu, byl rozebrán pojem oběti, újma jí způsobená a jejich typologie. Důležitou součástí této problematiky byl rozbor reakcí oběti na trestný čin a fáze vyrovnávání se s takovým traumatizujícím zážitkem, protože to je klíčové pro poskytnutí správné pomoci obětem trestných činů v závislosti na tom, v jaké fázi se nacházejí. Jako další okolnost ovlivňující stav oběti po trestném činu byla zařazena sekundární viktimizace, její zdroje a dopady na oběť.

Další část pojednávala o pomoci obětem trestných činů, která byla rozdělena na právní, psychologickou a laickou, zmíněny byly důležité zásady při poskytování pomoci a chování k obětem trestných činů. V této části byla také stručně popsána činnosti nejvýznamnějších organizací, které v České republice poskytují pomoc obětem trestných činů.

Poslední část byla věnována určitým specifickým situacím. Jako zvláštní skupiny obětí byly vyzdvihnuty děti a senioři a byly zmíněny odlišnosti v jejich reakcích a vůbec trestné činnosti proti nim. Oběti také byly rozlišeny podle toho, jakého trestného činu proti nim bylo namířeno, neboť některé trestné činy jsou pro oběť určitým způsobem tíživější než jiné.

Seznam literatury

Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. (2007). *Pomoc obětem (a svědkům) trestné činnosti*. Praha: Grada Publishing, a. s.

Giddens, A. (1999). *Sociologie*. Praha: Argo

Gillernová, I., Boukalová, H. a kol. (2006). *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum

Houbová, D. a kol. (2002). *Psychologie pro právníky*. Brno: Masarykova univerzita

Jandourek, J. (2007). *Sociologický slovník*. Praha: Portál

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. (2008). *Kriminalistika*. Praha: C. H. Beck

Netík, K., Netíková, D., Hájek, S. (1997). *Psychologie v právu*. Praha: C. H. Beck

Novotný, O., Zapletal, J. a kol. (2004). *Kriminologie*. Praha: Aspi Publishing

Zoubková, I., Moulisová, M. (2004). *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex Publishing, s. r. o.

Wondrak, I. (2004). *Auswirkungen von Stalking aus Sicht der Betroffenen*. Frankfurt: Verlag für Polizeiwissenschaft

Bílý kruh bezpečí [online]. c2009 (cit. 2009-03-25). <<http://www.bkb.cz>>

Institut pro kriminologii a sociální prevenci [online]. c2009 (cit. 2009-03-25). <<http://ok.cz/iksp>>

Ministerstvo vnitra České republiky [online]. c2009 (cit. 2009-03-25). <<http://mvcr.cz>>

Probační a mediační služba České republiky [online]. c2009 (cit. 2009-03-25). <<http://pmscr.cz>>

Trestní zákon č. 140/1961Sb. ve znění pozdějších předpisů

Trestní řád č. 141/1961 ve znění pozdějších předpisů

Zákon o Probační a mediační službě č. 257/2000Sb. ve znění pozdějších předpisů

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Evidované oběti kriminality v období 1996 až 2001 v České republice

Tabulka č. 2: Zdroje sekundární viktimizace podle obětí znásilnění

Tabulka č. 3: Charakteristiky sekundární viktimizace podle obětí znásilnění